

Trönöbygdens framtid i egna händer

Förslag och idéer för en hållbar
samhällsutveckling

Tryck:

Söderhamns kommun oktober 2012

Foto:

Gert Olsson (odling, framsida).

Janne Bild, (äppelmust, baksida).

Cecilia Bäckius, (grönsaksodling sid 15 och 21).

Ett förslag för bygdens hållbara utveckling

Med detta förslag vill vi visa hur en omställning av Trönöbygden kan vara möjlig. Omställningens syfte är att lokalsamhället ska bli oberoende av fossila bränslen och inte förbruka mer naturresurser än vad som är långsiktigt hållbart. En målsättning är också att omställningen ska leda till en ekonomiskt och socialt hållbar samhällsutveckling.

Tvärtemot många andra idéer om hur samhället ska utvecklas utgår förslaget från de lokala förutsättningarna och från ett lokalt perspektiv. De naturliga, mänskliga och materiella resurser som finns i bygden utgör omställningens givna utgångspunkt och ses som tillgångar som kan tillvaratas på ett bättre sätt än idag. I förslaget försöker vi både ta ett helhetsgrepp och ge en så konkret beskrivning som möjligt av vad som kan göras. Alla förslag till lösningar bygger på lokalt förankrad kunskap och på vad vi ser som genomförbart i lokalsamhället.

Nyckeln till omställningen är en väl fungerande lokal ekonomi. Om den lokala ekonomin blir tillräckligt bärkraftig kan både människor och ekonomiska resurser i större utsträckning stanna kvar i bygden. Förutsättningarna för att upprätthålla viktiga samhällsfunktioner förbättras också betydligt. Dessutom får de som bor i bygden större möjligheter att påverka hur lokalsamhället utvecklas och själva styra de förändringar som äger rum – att ta Trönöbygdens framtid i egna händer.

Vår tanke är att förslaget ska kunna fungera på två sätt: att det dels ska inspirera till handling, dels ska fungera som en idé- och kunskapsbank. Förslaget har tagits fram i en öppen och fri diskussion där var och ens synpunkter väger lika tungt. I grunden finns ett

demokratiskt synsätt. Det står varje medborgare fritt att föreslå och diskutera hur samhället ska utformas. Poängen med att lägga fram detta förslag är också just att ta initiativ till en sådan diskussion, som alla som så vill är välkomna att bidra till. Förslaget ska därför inte uppfattas som en färdig plan eller ett fastställt program, utan bör i stället förstås som ett levande dokument, öppet för förändringar och nya idéer.

Vi som tagit initiativ till förslaget anser att omställningen är nödvändig för att Trönö ska vara bättre rustat att hantera de miljö- och samhällsproblem som blivit alltmer akuta under senare tid. Vi menar att omställningen behöver påbörjas här och nu. För att omställningen verkligen ska äga rum måste alla som delar vår oro inför framtiden och är beredda att göra något åt saken bidra. Vi är också övertygade om att en omställning är fullt möjlig. Vi vet att förmågan finns, att mycket redan har gjorts och alltjämt görs. Det bådar gott.

Trönö oktober 2012

Mikael Vallström (FoU Söderhamn)
Peter Bamford
Cecilia Bäckius

Ola Hansson
Lena Åkerlind
Olov Östlund

Deltagare i forskningscirkeln Trönö framtid i egna händer.

Vad behövs för att ställa om?

Vi ser det som nödvändigt att det utvecklas en lokal ekonomi som fungerar på ett annat sätt än den globala ekonomin. Att vi idag står inför en ohållbar samhällsutveckling beror framför allt på att kortsiktiga ekonomiska synsätt prioriteras framför långsiktigt hållbara lösningar. Ett annat problem är att möjligheten att lokalt påverka ekonomin och samhällsutvecklingen blivit allt mindre i takt med samhällets globalisering. Vi kan också se att det finns gott om tänkbara lokala lösningar som skulle gynna både miljön och lokalsamhället, men som hindras av ekonomiska skäl.

Vi utgår därför från en bredare syn på vad ekonomi är. Vi ser ekonomi som "hushållande med resurser i ett tillstånd av knapphet", vilket är den ursprungliga betydelsen av ordet ekonomi. "Knapphet" betyder då ett hänsynstagande till hur stor belastning miljön tål långsiktigt. Vi utgår också från att ett hushållande synsätt innebär att det lokala inflytandet över ekonomin måste bli större. För att förvaltningen av lokala resurser och nya investeringar i lokalsamhället ska göras utifrån långsiktiga och allmännyttiga överväganden behövs ett brett demokratiskt engagemang.

Med lokal ekonomi menar vi den ekonomi som har en förankring i bygden och inte kan flyttas någon annanstans. Hit räknas alla hushållande aktiviteter, allt föreningsliv och allt företagande som försiggår i lokalsamhället. En viktig poäng med att betrakta ekonomin ur ett lokalt perspektiv är att få syn på dolda resurser och möjligheter. Den lokala ekonomin har flera fördelar när det gäller att ställa om samhället. Den är mer överblickbar, lättare att rikta in mot grundläggande behov och mindre resurskrävande. Den både

förutsätter och främjar samarbete, förtroendebyggande och gemensamt ansvarstagande. En starkare lokal ekonomi innebär också att lokalsamhället blir mindre sårbart, kan återhämta sig och hantera större förändringar bättre (s.k. social resiliens).

Vi menar inte att den lokala ekonomin kan vara helt oberoende av samhällsekonomin i stort. Omställningen ska i stället förstås som en förskjutning av ekonomins tyngdpunkt, från globalt till lokalt. Genom en sådan förskjutning kan den lokala ekonomins förutsättningar bli betydligt bättre. Men vi tror också att det är viktigt att den lokala ekonomin hela tiden samverkar med andra lokala ekonomier och med det omgivande samhället. Genom att samverka kan lokalsamhället ingå i ett utbyte av kunskaper, få tillgång till resurser och bygga nätverk.

För att omställningen ska lyckas måste den omfatta hela samhället. Det behövs en helhetssyn och ett helhetsgrepp. Flera omställningar behöver göras inom en rad olika områden: av samhällets flöden av pengar, av produktion, arbete och konsumtion, av infrastruktur och transporter, av offentlig verksamhet och service, och av hur demokratin fungerar. På det hela taget handlar det om att sätta igång ett omfattande samhällsbygge.

Att ställa om samhället är ingen enkel sak. Ändå kan vi se att förutsättningarna och möjligheterna finns. Vad som behövs för att en omställning av Trönö ska kunna bli verklighet är framför allt

– att mer av bygdens samlade ekonomiska kapital cirkulerar och används lokalt.

– att den energi och de varor och tjänster som behövs i bygden i så stor utsträckning som möjligt produceras lokalt.

- att fler blir sysselsatta och får sin försörjning i den lokala ekonomin.*
- att hushållen konsumerar mer lokalt och mindre resurskrävande.*
- att gemensamma lösningar blir vanligare och involverar fler i bygdens utveckling.*
- att både gammal och ny miljövänlig kunskap och teknik tillvaratas och används i större omfattning.*
- att offentlig verksamhet och service samverkar med lokalsamhället.*
- att det lokala demokratiska inflytandet över ekonomin och samhällsutvecklingen stärks.*

I det följande ges konkreta förslag och en utförligare förklaring till vad som menas med varje del av omställningen. Förhoppningsvis blir det då också tydligare hur lokalsamhällets omställning ska gå till i praktiken.

Till sist beskrivs hur vi tror att samhället skulle kunna utformas ifall bygdens invånare gemensamt tar framtiden i egna händer.

Ekonomiskt kapital cirkulerar och används lokalt

Att mer av bygdens samlade ekonomiska kapital cirkulerar och används lokalt innebär att det skapas en finansiell grund för den lokala ekonomin. Pengarna stannar kvar i bygden. Ekonomiska medel frigörs för investeringar i lokala verksamheter, lokal produktion och långivning. En lokal ekonomisk analys (LEA) som gjordes 2002 i Trönö visade att det finns ett ganska stort kapital i bygden, men att det mesta "läcker ut" i den globala ekonomin genom bl.a. inköp av energi och drivmedel.

Idéer och förslag:

- Ny lokal ekonomisk analys (LEA)
- Lokal sparkassa
- Andelssparande
- Lån i Trönö bygdekonto

En *aktuell och förbättrad LEA* ger ett underlag för att kunna bedöma bygdens samlade in- och utflöde av pengar. Utifrån den ekonomiska analysen görs också en handlingsplan för hur en större del av kapitalet kan gagna lokalsamhällets utveckling.

En *lokal sparkassa* kan organiseras som en ekonomisk förening. Genom utlåningen i sparkassan skapas ett överskott som går att använda för att stärka och utveckla den lokala ekonomin.

Andelssparandet skulle exempelvis kunna vara ett *andelssparande i solceller*. Sparandet kan också ligga till grund för den lokala sparkassan.

Trönö bygdekonto i JAK Medlemsbank kan användas för lån till bygdens utveckling.

Bygdens behov av energi, varor och tjänster produceras lokalt

För att skapa en lokal försörjningsgrund och minska behoven av transporter behöver framför allt andelen lokalt framställd energi och lokal- och närproducerade livsmedel bli större. Produktionen kan göras i form av små- och egenföretagande, ekonomiska föreningar, småskaligt jord- och skogsbruk, och genom produktion för eget bruk (självhushåll). Livsmedlen behöver också förvaras, lagras och distribueras lokalt och på ett så resurssnålt sätt som möjligt.

Idéer och förslag:

- Småskalig produktion av energi
- Småskalig produktion av biobränslen – t.ex. för traktorer, tillverkad av rybs
- Småskalig djurhållning – t.ex. grisar, får, höns, kaniner, ankor
- Småskalig odling av livsmedel – t.ex. potatis, rotfrukter, grönsaker
- Självhushåll – odling för eget bruk eller egen djurhållning
- Produktion av kol (kolning) för jordförbättring och försäljning
- Tillvaratagande av lokalproducerad gödsel – t.ex. hästgödsel
- Resurssnål förvaring
- Marknadsdagar för egenproducerade livsmedel
- Utveckling av varumärket Trönögumman

En *småskalig produktion av energi* skulle kunna byggas upp genom egna eller gemensamt ägda solceller eller mindre vindkraftverk.

Eventuellt kan de förstudier som gjorts förut i Trönö om bl.a. vindkraft och biogas aktualiseras på nytt.

För *resurssnål förvaring* är det möjligt att använda de jordkällare som finns i bygden mer än idag. Även andra gamla tekniker som luftkylning, stukor, mjölksyrning m.m. kan användas i högre grad.

Marknadsdagarna skulle kunna vara samtidigt som "äppelhelgen". Förutom egenproducerade livsmedel kan även bär och svamp finnas för försäljning.

Varumärket Trönögumman kan utvecklas genom ett bredare sortiment av varor som förknippas med kvalitet och värden associerade till hållbarhet.

Fler sysselsatta och försörjda i den lokala ekonomin

En viktig grund för sysselsättning och försörjning i den lokala ekonomin skapas genom att den lokala produktionen av energi och livsmedel ökar. Överhuvudtaget måste betydligt fler vara sysselsatta eller åtminstone kunna ha en större del av sin arbetstid i den lokala ekonomin för att den ska kunna bli tillräckligt livskraftig. Inte minst behövs en större "kritisk massa" av personer som kan tillföra ekonomin kunskap och kompetens. Att den lokala ekonomin fungerar mer som en samarbetsekonomi eller social ekonomi innebär också att allt arbete som görs i andra former än lönearbete (t.ex. ideellt arbete) är värdefullt för ekonomins utveckling.

Idéer och förslag:

- Små- och egenföretagande med en miljö- och hållbarhetsprofil
- Ekonomiska och ideella föreningar driver omställningen
- Bygdens föreningsliv engageras i den lokala ekonomins utveckling
- Arbetsgrupper för utveckling av den lokala ekonomin

Ett *små- och egenföretagande med en miljö- och hållbarhetsprofil* skulle ha bättre förutsättningar att utvecklas om det stöttas av och samspelar med omställningen av lokalsamhället.

Nya ekonomiska och ideella föreningar kan bildas för att driva olika omställningsinriktade verksamheter. De föreningar som redan finns skulle kunna involveras i omställningen. T.ex. kan Trönöbygden ekonomisk förening vara en aktiv och samlade kraft för den lokala ekonomins utveckling.

Genom att bygdens föreningsliv engageras i den lokala ekonomins utveckling förbättras förutsättningarna för ett bredare engagemang. En möjlighet är också att bygdens föreningar samverkar mer och prövar nya föreningsformer som kan engagera fler unga.

Arbetsgrupper som arbetar tematiskt med olika frågor och angelägenheter – t.ex. skola, besöksnäring, äldreomsorg, energi, ny teknik – kan bildas utifrån intresse, engagemang och kompetens.

Hushållen konsumerar mer lokalt och mindre resurskrävande

Genom bättre hushållning och en mer lokalt inriktad konsumtion kan bygdens sammanlagda resursförbrukning och miljöbelastning minskas betydligt. Ett minskat resursslöseri och ökad återvinning och återanvändning är en viktig del i omställningen. Överhuvudtaget behöver konsumtionen av varor och resor bli mindre. Att hushållen konsumerar mer i lokalsamhället skulle också göra bygden mer oberoende av den globala ekonomin och storskaliga och sårbara system för t.ex. livsmedels- och energiförsörjning.

Idéer och förslag:

- Större lokalt utbud av bl.a. närproducerade livsmedel och drivmedel
- Lokala bytardagar för byten och återanvändning av t.ex. kläder, redskap, leksaker
- Studiecirklar i hushållning och minskad resursförbrukning
- Minskad konsumtion av särskilt resurskrävande varor
- Minskad resande genom t.ex. ökad samåkning och användning av kollektivtrafik

Det *lokala utbudet* skulle bl.a. kunna bli större genom ett utökat utbud i Trönö lanthandel, ett lokalt tankställe ("bymack") och lokala marknadsdagar.

Studiecirklar i hushållning och minskad resursförbrukning kan t.ex. uppmuntra ökad användning av energisnål och resursbesparande teknik, och överhuvudtaget mer hushållande förhållningssätt.

En *minskad konsumtion* av särskilt resurskrävande varor avser i första hand varor som förutsätter långa transporter och är möjliga att ersätta med lokala alternativ.

Gemensamma lösningar

Alla gemensamma lösningar bidrar till att stärka den lokala ekonomin genom att generera s.k. socialt kapital, dvs. bygga förtroenden och skapa tillit. I den mån behov av tjänster, transporter och försörjning kan samordnas gemensamt i bygden kan både resurser och tid sparas. En viktig poäng är också att fler blir involverade i lokalsamhället och omställningen av bygden.

Idéer och förslag:

- Arbetslag – t.ex. för vedkapning, skogsröjning, målning
- Matlag
- Bytesringar för byten av tjänster och/eller varor
- Gåvolista – ”Tid till Trönö!”
- Bilpool – t.ex. elbilspool
- Cykelpool – t.ex. med elcyklar
- Gemensamma odlingar – t.ex. samodling av potatis och odling av obrukad mark
- Gemensam djurhållning – t.ex. betesförening
- Byahjälp

En *gåvolista* – ”Tid till Trönö!” – innebär att frivilligt och utan krav på gentjänster ge bort arbetstid för att exempelvis hjälpa till med trädbeskrining, gräsklippning, snöskottning eller hundpassning.

Byahjälp kan organiseras så att frivilliga hjälper till med vatten, mat och värme för bybor som inte klarar längre elavbrott.

Gammal och ny miljövänlig kunskap och teknik

För att den lokala ekonomin ska utvecklas och bli hållbar behövs mer kunskap om hushållning och miljövänlig teknik. Både gamla, beprövade kunskaper och nya tekniska lösningar kan komma till användning. Olika lösningar som använts förut och kunskaper om lokala förhållanden kan vara värdefulla t.ex. ifråga om gemensamma lösningar, självhushåll och småskaligt jord- och skogsbruk. Till fördelarna med gamla kunskaper och tekniker hör att de är enkla, resurssnåla (hushållande) och bygger på naturtillgångar som finns i bygden. Att i större utsträckning använda ny miljövänlig teknik i lokalsamhället är nödvändigt bl.a. för att kunna utveckla en lokal produktion av förnyelsebar energi.

Idéer och förslag:

- Insamling och inventering av gammal kunskap och teknik
- Studiecirklar, kurser och arbetsgrupper för användning av gammal kunskap och nya tekniska lösningar
- Lokal kunskapsbank och tillgängliggörande av värdefull kunskap
- Folkbildning i lokal ekonomi

Kunskaper och tekniker som använts förut kan bl.a. samlas in genom intervjuer av äldre personer. En annan metod kan vara att exempelvis inventera bygdens jordkällare.

Studiecirklar, kurser och arbetsgrupper kan vara inriktade både mot gamla och nya lösningar. Eventuellt kan också ny, lokalt anpassad teknik och kunskap utvecklas.

En *lokal kunskapsbank* skulle kunna skapas genom att intervjuer, inventeringar, tidigare studier och den kunskap som finns i bygdens olika föreningar samlas och sammanställs i en lokal kunskapsbank. För att göra kunskapsbanken öppen och lätt tillgänglig kan den läggas ut på en gemensam hemsida.

Offentlig verksamhet och service samverkar med lokalsamhället

En viktig del i omställningen är att offentlig verksamhet och service som affär och skola finns kvar i bygden och samverkar med lokalsamhället. Genom att lokalt driva, förvalta eller på olika sätt stötta viktiga samhällsfunktioner skulle förutsättningarna för verksamheternas långsiktiga överlevnad kunna bli bättre. Det blir då också möjligt att påverka verksamheterna ur ett hållbarhetsperspektiv. Ett exempel är driften av brandkåren i Trönö och förvaltningen av lokaler genom Trönöbygden ekonomisk förening.

Idéer och förslag:

- Trönö lanthandel stöttas av den lokala ekonomin
- Tankställe ("bymack")
- Samverkan mellan skola och lokalsamhälle – t.ex. lokalproducerad skolmat
- Lokal förvaltning av hyreslägenheter

Trönö lanthandel kan t.ex. stöttas genom att bybor köper andelar i solceller. En pallplats för närproducerade och/eller säsongproducerade livsmedel är ett exempel på hur affären kan samverka mer med lokalsamhället.

En enkel "*bymack*" (containermack) går att ordna med hjälp av stöd från Länsstyrelsen.

Genom t.ex. *lokalproducerad skolmat* skulle skola och lokalsamhälle kunna samverka i större omfattning.

Lokal förvaltning av hyreslägenheter kan vara en möjlighet ifall kommunen (Faxeholmen) är intresserad av att avyttra lägenheterna i Trönö. Lägenheterna skulle i så fall förvaltas utifrån ett hållbarhetsperspektiv.

Stärkt demokratiskt inflytande

Omställningen förutsätter att det lokala demokratiska inflytandet över lokalsamhällets utveckling stärks. En viktig fråga är också att kunna påverka hur offentliga (kommunala) medel används. Ett vitaliserat föreningsliv och ökad delaktighet i den lokala ekonomin kan fungera som en grund för demokratiskt inflytande. Nya former av föreningar och beslutande organ med större möjligheter att påverka bygdens utveckling och att fungera som lokala forum kan vara en annan möjlighet.

Idéer och förslag:

- Idé-, intresse- och arbetsgrupper för omställning och lokal utveckling
- Lokalt råd för omställning – ”omställningsråd”
- Lokal förvaltning av offentliga medel

Idé-, intresse- och arbetsgrupper kan liksom arbetsgrupper för utveckling av den lokala ekonomin vara grupper som arbetar tematiskt utifrån intresse, engagemang och kompetens.

Ett *lokalt ”omställningsråd”* skulle kunna likna ordförandeträffarna, då representanter från bygdens olika föreningar träffas för att diskutera frågor som rör hela bygden.

Lokal förvaltning av offentliga medel kan göras på ett liknande sätt som Svågadalnsnämnden, dvs. i form av en partiopolitisk nämndmodell med lokala val.

Vilken framtid är möjlig?

Alla förslag och idéer om vad som kan göras bygger på att vi föreställer oss hur framtiden skulle kunna bli. Vår vision är ett mer demokratiskt samhälle med en hushållande ekonomi. Att ta framtiden i egna händer är att ha en möjlighet att påverka samhällsutvecklingen och att tänka långsiktigt. När det gäller det närmaste samhället – Trönöbygden – är det också vår vision att medverka till skapandet av ett bättre fungerande och hållbart lokalsamhälle.

Vi tror att omställningen skulle kunna bli en vändpunkt från en period av försämringar och nedläggning av service och viktiga samhällsfunktioner till en återuppbyggnad av lokalsamhället och den lokala ekonomin. Det skulle skapa en stabilare grund för bl.a. lanthandeln, skolan och ett äldreboende i bygden. På det hela taget kunde bygden bli mer motståndskraftig och oberoende av den globala ekonomin.

Vi tror också att framtiden kan bli bättre socialt och mänskligt sett eftersom omställningen bygger på gemensam hushållning och långsiktiga hänsynstaganden. Vi föreställer oss ett framtida samhälle som är mindre anonymt och individualistiskt, som värdesätter mellanmänskliga relationer och skapar större tillit till andra. Genom mer samarbete skapas fler kontakter ”öga mot öga”. Det vardagliga livet blir rikare på möten och gemenskap. I och med sin lokala förankring får även ekonomin en annan och djupare mening.

I bästa fall skapas ett samhälle som inte tär på livsförutsättningarna, varken lokalt eller globalt. Att ta framtiden i egna händer handlar slutligen om att ta ansvar – både för miljön och kommande generationer.

Vad vill du själv föreslå?

Som vi skrev i början av detta dokument så är det meningen att dokumentet ska vara levande och öppet för nya förslag och idéer. Därför finns här ett utrymme för dina egna tillägg – skriv ned dina tankar, funderingar och reflektioner! Och framför allt: dela dem med andra!

Du kan lämna dokumentet på ICA-affären i Trönö.

Om det är något du undrar över, mejla eller ring till Lena Åkerlind, lena.akerlind@soderhamn.com, 070-3508066, eller till Mikael Vallström, mikael.vallstrom@soderhamn.se, 0270-76637.

Dokumentet finns också tillgängligt på facebook, gruppen Omställning Trönö. Den som vill kan alltså gå in direkt på nätet och kommentera eller diskutera texten.

Dina idéer och förslag:

.....

.....

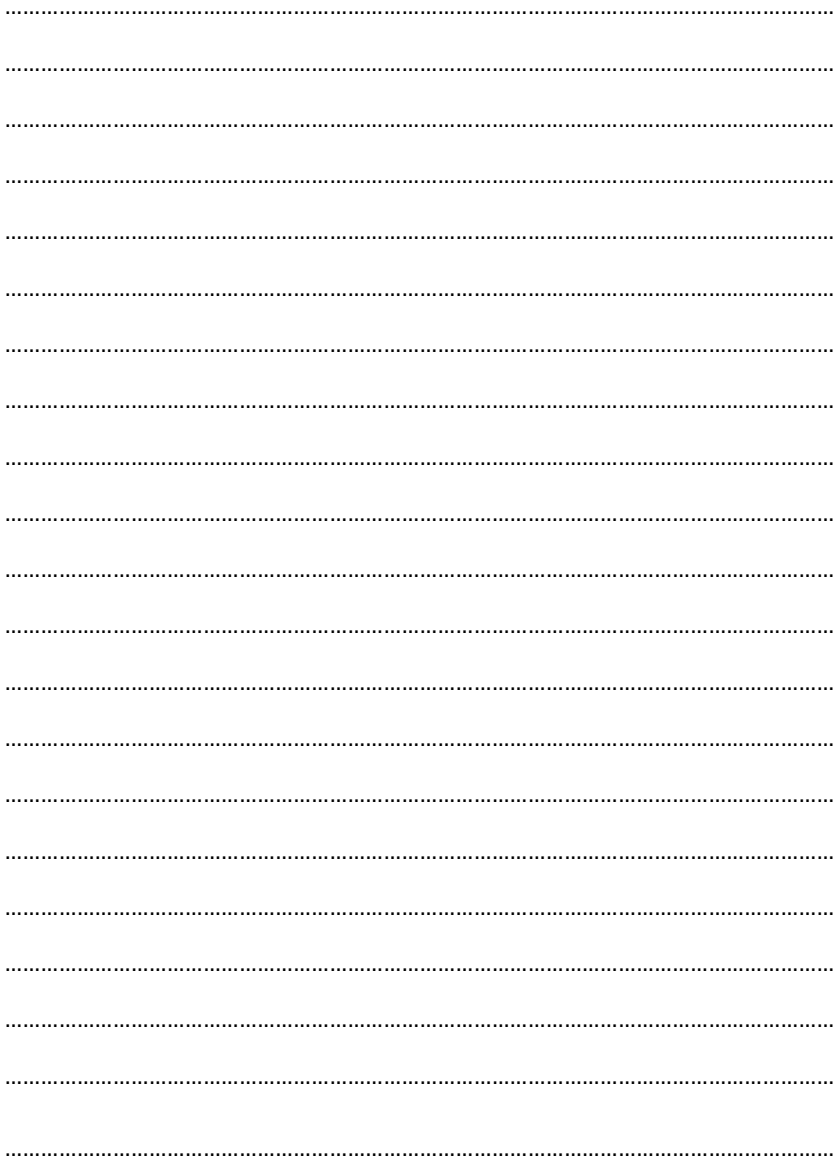
.....

.....

.....

.....

.....

Förslagen och idéerna har tagits fram av deltagarna i forskningscirkeln Trönö framtid i egna händer. Forskningscirkeln är genomförd i samarbete med forsknings- och utvecklingsenheten FoU Söderhamn och arrangerad av Studieförbundet Vuxenskolan. FoU Söderhamn är en del av Söderhamns kommuns lärcentrum CFL-Centrum för flexibelt lärande.